

reconstrucció de l'església parroquial d'aiguaviva, a les darreries del segle XV

per
ENRIC MIRAMBELL i BELLOC

A les acaballes del segle XV el poblet d'Aiguaviva sentí la necessitat de renovar i ampliar la seva església parroquial, dedicada a Sant Joan Batista, i de construir-hi un nou campanar.

Aiguaviva és, encara avui, un simpàtic i molt petit poble de caire eminentment rural. La seva proximitat a Girona, no més de set quilòmetres l'en separen, fa preveure la possibilitat que es vegi transformat, tant en la seva demografia, com en les característiques de la seva activitat.

Al segle XV la seva població era d'uns dos-cents habitants.

En el fogatge de mitjan segle XIV, ordenat pel rei Pere el Cerimoniós, apareix amb un total de 34 focs, dels quals 26 eren d'església, 3 de ciutadans, 2 de cavallers i 3 eren francs

Dos segles més tard, en el fogatge de l'any 1553, es comptaven 43 focs.

El moviment experimentat en aquests dos-cents anys era ben poc remarcable. Si el considerem fruit d'una progressió constant i uniforme ens donaria per al moment que ens interessa una població que es mou al voltant de l'esmentada xifra de dos-cents habitants.

Tres documents notariais de la darrera dècada del segle XV ens donen notícia de la preocupació dels prohoms d'Aiguaviva per renovar i ampliar l'edifici de l'església parroquial; de la necessitat de reunir els cabals suficients per afrontar la realització de l'obra, i dels tractes tinguts amb el mestre constructor, per a la realització de les obres d'ampliació i renovació del temple, com també de la construcció d'un nou campanar.

El dia 11 de maig de l'any 1492 (1) es reuneix la Universitat dels homes de la parròquia d'Aiguaviva, dintre el recinte de la mateixa església parroquial de Sant Joan. Es tracta de la necessitat de renovar l'edifici del temple, i per a fer front a les despeses ocasionades per les obres a realitzar, s'acorda procedir a la imposició del «vintè».

Es disposa que cada una de les persones integrades en dita Universitat pagui una mesura de cada vint que n'obtingui, entre el primer de juny del present any, i el mateix dia de l'any següent, de tots els productes de la terra, que es recullin dins el terme de l'esmentada parròquia. I especifica els productes: blat, ordi, mes-

(1) Arxiu Històric Provincial de Girona. Protocol del notari de Girona Jaume Bellsolà. Notaria 10, vol. núm. 124.

tall, sègol, espelta, civada, com també raïm i oli. Caldrà que primer se'n separin els delmes i primícies.

La riquesa agrícola del poble en aquell moment diferia una mica de l'actual. Si bé els cereals han continuat, i continuen essent els principals productes dels conreus, l'oli i el raïm han desaparegut pràcticament d'aquella contrada; tal com ha ocorregut en molts altres pobles de les nostres comarques.

L'esmentat «vintè» afectava també aquelles persones que visquessin en altres demarcacions i fossin propietaris de terres dintre el terme d'Aiguaviva.

Semblantment afectava també aquells habitants d'Aiguaviva que posseïssin terres en altres demarcacions, respecte als productes d'aquestes propietats, mentre no paguessin ja «vintè» en el lloc d'ubicació de les terres.

En la mateixa concòrdia s'especifiquen aportacions especials d'algunes persones. Concretament el ferrer del poble era obligat a pagar deu sous en moneda corrent de Girona, a més del «vintè» dels grans i altres productes del camp.

També en Puigvert, teixidor hauria de pagar deu sous, a més del «vintè».

I el sabater, Pere Ferrer, s'obligava a pagar, a més del «vintè», disset sous de dita moneda.

Podem deduir que els únics homes d'ofici eren el ferrer, el teixidor i el sabater, i que a més d'exercir la seva professió tenien també terres de conreu.

El dia 24 de maig del mateix any 1492 (2) s'acorden capitols entre els representants de la parròquia i de la Universitat d'Aiguaviva, per una part, i per altra part el mestre constructor Francesc Gomis, que ocupava el càrrec de mestre major de la Seu de Girona.

Són obrers de la parròquia en aquell moment en Miquel Ginjoàn i en Pere Ferrer, sabater d'ofici; comissionats de la Universitat ho eren Antoni Solvanya, Pere Batlle, àlies Corretger, Fel·liu Riera, àlies Figueras.

Convenen que el mestre Francesc Gomis cuidarà de les obres a realitzar en l'església parroquial, la qual quedarà amb tota la seva llargada i amplària, incloses les capelles laterals que ja hi són i que hauran de mantenir-se.

El mestre constructor es fa responsable de tots els treballs a realitzar, tant de paleta com de manobre.

La nova nau tindrà l'alçada igual a la que té la sala capitular del convent de predicadors de la ciutat de Girona, i l'obra es farà amb les mateixes característiques que té l'esmentada sala capitular, amb els corresponents arcs, càrregues i tres claus de volta, tot de pedra picada. També hi obrarà un rosetó de tres pams de diàmetre

Bastirà un portal d'amplada i alçada adients, per entrar en dit temple, amb els corresponents revoltons, tot de pedra picada.

Tot el treball de picar les pedres que entraran en les diverses parts de l'obra irà a càrrec del mestre constructor.

Les parets tindran un gruix de set pams, en la part corresponent a la base dels fonaments fins arran de terra, i des d'aquest punt el gruix serà de cinc pams. Es faran tots els contraforts necessaris per tal de donar a l'obra la solidesa convenient, a criteri del mestre constructor. Els angles de l'edifici seran tots de pedra picada, amb les garanties necessàries perquè l'obra tingui la màxima seguretat.

L'interior del temple serà enblanquinat i tindrà els acabats en semblant forma que l'esmentada sala capitular dels dominics de Girona.

En el cas que en les capelles que ja existeixen i que s'han de conservar, s'hi hagués de fer alguna obra, aquesta aniria a càrrec de la Universitat i no del mestre constructor.

El mestre s'obliga a elevar les parets tot el que sigui necessari i a cloure el recinte, cobrir-lo i col·locar-hi les teules corresponents. Si la Universitat volgués que la construcció tingués més alçada que la convinguda, les despeses corresponents seran a càrrec de la mateixa corporació; però la cobertura i la teulada sempre seran a càrrec del constructor.

La Universitat i cada u dels seus representants es comprometen a pagar per tota l'obra estipulada la quantitat de quatre-centes setanta lliures, en moneda corrent a Girona. La forma de pagament serà com segueix: per la festa de la Mare de Déu d'Agost propvinent s'entregaran vint lliures; el dia de Tots Sants del mateix any s'entregaran seixanta lliures, en moneda corrent a Girona, o bé en blat, al preu que es pagui a la ciutat de Girona. Aquests lliuraments s'aniran fent anyalment per les mateixes dates, fins arribar a la quantitat total de quatre-centes setanta lliures.

Els representants del poble es comprometen a fer enderrocar el campanar i a excavar la fossa per als fonaments; anant al seu càrrec les despeses que dits treballs comportaran.

(2) Arxiu Històric Provincial de Girona. Protocol del notari Jaume Bellsolà. Notaria 10, vol. núm. 124.

La Universitat aportarà tots els materials de construcció, com són la pedra, sorra, fusta, etc.; i el constructor aportarà les cordes i corrioles.

El plaç d'execució de l'obra és de cinc anys; una mica inferior al plaç de pagament.

Si el mestre d'obra morís abans d'acabar l'execució de l'encàrrec el seu hereter no serà obligat a acomplir l'encàrrec; però si que tindrà dret a que se li pagui la part que en aquell moment estigui executada i no hagi estat pagada.

Pel preu del contracte pot deduir-se que l'obra no era de gran envergadura. La quantitat de vuitanta lliures anyals corresponia al jornal d'un paleta i un manobre. Atès això arribaríem a la conclusió que només dues persones anirien realitzant tots els treballs o bé que un equip més nombrós s'hi dedicués, però no durant tots els dies de l'any sinó a temporades, combinant l'ocupació en aquesta obra amb la que dedicarien a altres que tinguessin entre mans.

L'obra proposada es va anar realitzant normalment, i el 29 d'agost del 1495 (3) es convenia una nova capitulació per procedir a la construcció del campanar que hauria de substituir el vell que s'havia enderrocat per donar pas a l'obra renovadora del temple.

En el document de capitulació figuren com a obrers de la parròquia Antoni Salvanya i Joan Solà, i com a representants de la Universitat el mateix Salvanya, Joan Garrofa i Bartomeu Torrent. Per altra part hi figura el mestre de cases Francesc Gomis, que era també mestre major de l'obra de la Seu de Girona.

Convenen que el mestre Gomis construirà el campanar nou per a l'església d'Aiguaviva, seguint l'obra en part existent, que té una altura de vuit pams. Continuarà l'obra fins a la primera volta del temple. Construirà una escala de cargol per pujar i baixar del campanar, i al peu de l'escala i disposarà un portal de pedra picada. Seguiran dues voltes més en construcció de pedra i calç. L'alçada total del campanar sobrepassarà tres canes de la nau central nova de l'església. Queda manifest que la volta que s'havia convingut construir en els capítols de 1492, estava ja construïda en el moment de la nova concòrdia. Un portal comunicarà el campanar amb el corredor que hi ha sota la volta de l'església.

(3) Arxiu Històric Provincial de Girona. Protocol del notari de Girona Nicolau Roca. Notaria 1, vol. núm. 502.

Encara avui el campanar d'Aiguaviva presenta algunes de les característiques descrites en la documentació del segle XV.

A la part forana del campanar hi disposarà els cantons amb pedra de Girona, picada.

A cada una de les voltes hi construirà una espitllera per donar claror a l'interior. La part exterior de les espitlleres serà de pedra picada.

Des de la primera volta del campanar les parets tindran set pams de gruix.

En el cos més alt del campanar s'hi disposaran vuit finestres, dues en cada cara. Els seus dintells seran de pedra picada, s'ordenaran adequadament, amb els corresponents pilars.

Dintre del buit del campanar s'hi construirà un arc de pedra, que serà suficientment resistent per als serveis de dita església.

Convenen que tots els materials de construcció els aportarà la Universitat, de la mateixa manera que es va establir en els capítols concordats uns anys abans per la reestructuració del temple.

El mestre constructor podrà disposar de la bassa per treure'n tota l'aigua que faci falta per a l'obra. I cap particular del poble podrà treure

aigua de la bassa mentre sia necessària per a l'obra de l'església. A això s'hi comprometen els síndics fins al punt que el seu poder els hi permeti; però no més. Es veu que la seva autoritat en aquest aspecte tenia algunes limitacions.

El preu de la contracta es fixa en 165 lliures; i per poder-les anar pagant es continuarà l'exacció del «vintè».

El mestre Gomis es compromet a acabar l'obra del campanar en el plaç de dos anys a comptar des de l'acabament de l'obra que s'està realitzant en l'església. Es calcula que ateses les pagues anyals que se li hauran fet, en el moment d'acabar tota l'obra se li deuran cinquanta lliures. Si les exaccions del «vintè» permeten pagar en aquell moment les cinquanta lliures, se li abonaran immediatament. Però si les disponibilitats no són suficients, s'esperarà haver recaptat el necessari.

Es convé que si l'obra presenta algun defecte d'execució, o bé hi ha algun dubte en la interpretació dels capítols, es posarà la qüestió sota l'arbitri de dos mestres, elegits un per cada una de les parts contractants, les quals se sotmeten per endavant al judici que facin dits dos mestres, de comú acord.

En el cas que morís el mestre Gomis abans d'acabar totalment l'obra, el seu hereter no hauria d'acabar-la; però sí li pagarien les quantitats que se li deguessin; o a la inversa, si hagués cobrat més obra que l'executada fins aquell moment, l'hereter hauria de restituir el que correspongués.

Amb les clàusules de compromís es clou el document que firmen les dues parts. Com a testimoni hi figura el prevere Salvador Sardà, beneficiat de la mateixa parròquia d'Aiguaviva. És l'única intervenció clerical que consta en la do-

cumentació que estem comentant. Tot va a càrrec i sota la responsabilitat dels obrers laics de la parròquia i dels síndics de la Universitat.

Encara avui podem veure en el temple parroquial d'Aiguaviva alguns dels detalls enumerats en els dos convenis realitzats per a la construcció de temple i campanar. Les obres posteriors han desfigurat en bona part l'aspecte general que devia presentar l'edifici en acabar-se les obres projectades en la darrera dècada del segle XV. L'afectarien unes reformes obligades per a reparar els danys soferts a causa de les maltempsades ocorregudes en el país; altres motivades per l'esperit renovador i potser per les necessitats o les consideracions socials d'una població que d'aquells dies ençà s'ha més que duplicat; o també pel canvi de criteris o gustos artístics.

Amb tot podem encara veure les vuit finestres del campanar, amb les característiques ressenyades; les espitlleres que donen llum a l'escala de cargol; les pedres angulars ben tallades, tal com exigien els que encarregaren l'obra; el petit rosetó de menys d'un metre de diàmetre.

A l'interior podem veure encara dues de les tres voltes descrites; la tercera que correspondria a la capçalera del temple va ser notòriament transformada en el segle XVIII, d'acord amb l'estil neoclàssic.

De les capelles laterals se'n conserven dues d'estructura gòtica.

Tot i les transformacions experimentades, l'actual temple parroquial d'Aiguaviva conserva encara avui el testimoni del treball realitzat sota el mestratge de Francesc Gomis, gràcies a la iniciativa i a les aportacions econòmiques de tot el poble d'Aiguaviva als darrers anys del segle XV.